

Merlijn Kerkhof

ALLES BEGINT BIJ BACH

*Wat je moet weten over
klassieke muziek*

2016 THOMAS RAP

Voor mijn oma,
Netty van Meurs

Bij ieder hoofdstuk uit dit boek is een Spotify-luisterlijst samengesteld, zodat je de genoemde stukken eenvoudig kunt opzoeken.

De links naar de lijsten vind je op merlijnkerkhof.nl

INLEIDING

Het publiek dat op klassieke muziek afkomt is vijftig tinten grijs. Blank, hoogopgeleid, maar vooral: oud. Hoe vaak heb ik niet meegemaakt dat ik de jongste was in de zaal? Ik ben negentwintig op het moment dat ik dit schrijf – zo jong is dat nou ook weer niet.

Ook al bezoek ik als liefhebber en muziekcriticus voor *NRC* gemiddeld twee concerten per week, als ik op mijn chique stoel op het frontbalkon van het Concertgebouw zit, zie ik ze nog vaak naar me kijken, de oudere heren met manchetknopen en dames met oudedamesparfums. Kijk aan, zeggen hun ogen, iemand die onze kleinzoon had kunnen zijn!

Ik ben als ‘jongere’ een curiositeit en in mijn capuchontrui misschien een onaangepast geval, maar ik ben eraan gewend. Ik word dan weleens aangestaard, ik deel ook veel met deze mensen en hoop dat ik, als ik later zelf grijs ben, net zoals zij nog van muziek mag genieten. En ik ben ze ook dankbaar: ze betalen vaak meer voor hun kaartje dan ik, dat ik ofwel krijg, want jour-

nalist voor de krant, ofwel met leeftijdskorting heb gekocht. Het is mede te danken aan deze mensen, die hun hele leven al klassieke concerten bezoeken, dat we in Nederland zulke geweldige orkesten, ensembles, festivals en concertzalen hebben.

Maar iedere keer als ik iemand van mijn leeftijd meeneem, hoor ik diezelfde verzuchting. Prachtige muziek, of op zijn minst 'leuk om een keer mee te maken'. 'Maar wel oud publiek, hè?'

Dat het klassiekemuziekleven worstelt om jongeren te trekken, wordt niet alleen bevestigd door ervaringen uit de concertzaal. De gemiddelde leeftijd van de luisteraars van Radio 4, de zender voor klassieke muziek, was in 2014 maar liefst vierenzestig jaar. De vergrijzing vormt de grootste bedreiging van onze klassiekemuziekcultuur. Als er geen nieuw publiek bij komt, is het met die mooie traditie in Nederland gedaan.

Ik merk dat veel van mijn generatiegenoten bang zijn voor klassieke muziek. Ze associëren klassiek met statig, formeel, stijf, ouderwets, ze denken dat klassiek moeilijk en ingewikkeld is. Klassieke muziek is voor hen als de grote jongens uit de vijfde waar je als brugklasser met je te grote rugzak snel voorbij loopt – met als grote verschil dat klassieke muziek niet cool is.

Die angst is onterecht, want klassieke muziek is niets engs. Voor mij is het een van de dingen die het leven de moeite waard maken. Als ik de bijna een uur durende *Zesde symfonie* van Anton Bruckner hoor, is dat het enige moment op de dag dat ik niet de behoefte voel om op mijn smartphone te kijken. De perfectie van Franz Liszts *Venezia e Napoli* heeft al vele depressies voorkomen, Beethoven geeft mij energie en het lijnenspel in de muziek van Bach vind ik het mooiste dat er is. Tegenslag, wereldleed, wie maakt mij wat? *I've got Bach on my side.*

Toch begrijp ik waar die angst bij mijn leeftijdsgenoten vandaan komt. We mogen dan voortdurend klassieke muziek horen op de achtergrond in films, in pizzareclames, in het Sprookjesbos in de Efteling, we zijn ervan vervreemd geraakt. Vaak wordt de jarenlange verwaarlozing van het Nederlandse muziekonderwijs als belangrijkste reden opgevoerd.

Natuurlijk zijn er ook hoopvolle ontwikkelingen: sommige orkesten en zalen hebben speciale jongerenverenigingen of organiseren concerten voor een jonger publiek (vaak wat korter en met een toelichting, soms mag zelfs je biertje mee de zaal in). Sinds een paar jaar zijn er ook weer televisieprogramma's over klassieke muziek, zoals *De Tiende van Tijd*, *Podium Witteman* en *Maestro*, waarin BN'ers in een wedstrijd bepalen wie de beste dirigent is. Regelmatig zijn er mooie documentaireseries, zoals over het leven van Jaap van Zweden (*Een Hollandse maestro op wereldtournee*), die als sterdirigent de hele wereld over reist. Zelfs *De Wereld Draait Door* maakt ruimte voor klassiek. Maar wanneer het op tv over klassiek gaat, wordt er vaak over gesproken alsof het iets exotisch is. Als musici of liefhebbers er in talkshows over mogen praten, krijg je het gevoel dat ze zich moeten verdedigen, dat ze zich moeten verantwoorden voor hun gekke hobby.

De angst voor klassieke muziek is de angst voor het onbekende. Veel mensen zijn bang om in een doolhof van terminologie te belanden. Ze gaan ervan uit dat je eerst heel veel van klassieke muziek moet weten voordat je ervan kunt genieten. Een misverstand, al wordt het absoluut leuker als je er meer van weet.

Met dit boek wil ik die angst bestrijden. Ik wil de mensen helpen die de weg naar de concertzaal niet weten te vinden en

hen verleiden om met mij mee te gaan, zodat de zaal voller en, naar verhouding, iets minder grijs wordt. Ik wil ze laten horen hoe bedwelmend mooi Ravel kan zijn. Ik wil dat onze geweldige muziekcultuur blijft bestaan en dat als ik later kinderen heb, ook zij in vervoering kunnen raken bij Monteverdi's *Lamento d'Arianna*.

Dit boek is een inleiding tot de westerse klassieke muziek en zal je helpen om de belangrijkste zaken in de klassieke muziek te begrijpen. Natuurlijk gaat het over componisten en stijlen, maar het stelt ook de vraag: wat is klassieke muziek? Waar komt ze vandaan en waarom bestaat ze überhaupt? Waarom is het merendeel van de bekende componisten Duits? Wat doet een dirigent eigenlijk, en hebben we ook een Nederlandse Mozart? Ik vertel je wat je kunt verwachten als je de eerste keer naar een klassiek concert gaat, geef luisteradvies en zal je ervan proberen te overtuigen dat het orgel het allermooiste instrument op aarde is.

Dit boek is geen muziekgeschiedenis. Het is ook niet compleet – er is te veel moois om over te schrijven en te veel moois om in een mensenleven te beluisteren. Het is niet chronologisch opgebouwd, ik meander door de stijlperiodes: het lijkt me immers niet dat je veel mensen wint voor de klassieke muziek als je ze eerst een week laat zwoegen op het gregoriaans van de negende eeuw. Boven alles wil ik je aanzetten tot luisteren. Ik wil je laten zien wat er te halen is. Bij ieder hoofdstuk vind je extra luistertips. Laat dit boek het begin zijn van een ontdekkingsstocht. Muziek is voedsel voor de ziel en iedereen die mee wil eten, mag aanschuiven.

VOORLICHTING VOOR KLASSIEKE- MUZIEKMAAGDEN

Soms heb ik het idee dat mijn niet-klassiekminnende vrienden denken dat ik tot een of ander mysterieus genootschap behoor. Ze denken bij een klassiek concert aan een geheimzinnige eredienst, ze vrezen dat je voor een bezoek aan een concertzaal eerst door de ballotage moet komen. Ik kan het ze niet kwalijk nemen – ze weten er niets van. Als ik zo'n vriend uitnodig om mee te gaan, is een gespannen blik mijn deel, en de vraag: wat staat mij te wachten?

Het valt allemaal best mee: klassieke muziek is niet eng. Je hoeft er ook niet mee opgegroeid te zijn om het te waarderen. Ik kom zelf niet uit een typische klassiekemuziekfamilie: in mijn ouderlijk huis hoorde ik vaker de hippiemuziek van The Byrds dan Bach en mijn vader speelt niet in een orkest, maar in The Amazing Stroopwafels. Je kunt dus ook heel goed van pop én klassiek houden, al is de concertbeleving totaal verschillend. De klassieke muziek heeft haar eigen ongeschreven

regeltjes en een eigen taaltje waar je aan zult moeten wennen. Laten we voor die klassiekemuziekmaagden het draaiboek van zo'n concert doornemen. Ik neem je mee uit.

Ik weet al wat je nu gaat vragen: wat trek ik aan? Veel mensen denken ten onrechte dat er een dresscode is, dat je als vrouw in het lang moet en als man op z'n minst een driedelig pak aantrekt. Welnee. Je kunt ook gewoon in je Rammstein-shirt komen, al zal je meer colbertjes zien (en manchetknopen, dus). Het hangt af van de serie, de avond, de plaats. Of je er een verkleedfeestje van maakt, moet je zelf weten.

Maar we gaan niet naar dat concert voor het 'zien en gezien worden'. We komen om ons te laten overweldigen door mooie muziek.

We hebben kaartjes voor het Concertgebouw vanavond, de in 1888 opgeleverde classicistische zaal die destijds net buiten Amsterdam lag. Een stel visionaire notabelen liet het gebouw hier neerzetten op een stuk veenweidegebied. De Grote Zaal wordt geroemd om haar akoestiek – wat goed klinkt, klinkt hier net even warmer. Niets ten nadele van De Doelen (in Rotterdam, de kroon op de wederopbouw van de stad), TivoliVredenburg (het complex in Utrecht met een weergalozes nieuwe kleine zaal, de Hertz), De Vereniging (in Nijmegen, deels in art-nouveaustijl, met een veelgeprezen akoestiek), het Muziekgebouw aan 't IJ (de 'concertzaal van de eenentwintigste eeuw' in Amsterdam), het Muziekgebouw Eindhoven, Muis Sacrum (Arnhem), de Philharmonie (Haarlem), de Oosterpoort (Groningen) en al die andere goede zalen, maar het Concertgebouw geldt als een van de beste ter wereld.

Een van de leuke dingen aan het Concertgebouw is dat als het concert je teleurstelt, er in ieder geval genoeg te zien is.

Door de hele ruimte vind je zogenaamde cartouches – olijfgroene naamschilden waarin met goud de namen van componisten geschilderd zijn. Toegegeven: het heeft wat weg van een tempel waar dode componisten worden geëerd. Boven het timpaan vind je in plaats van een kruis een vergulde lier, het harpachtige muziekinstrument dat al door de Grieken werd gebruikt. Misschien is het toch niet zo gek om hier een mysterieus genootschap te vermoeden.

Over dat taaltje waar ik het over had: pak het programma-boekje er even bij. Eerst speelt het orkest een ouverture, een instrumentale inleiding. Daarna is er een vioolconcert – dat wil zeggen: een stuk waarin een violsolist het als het ware tegen het orkest opneemt. Dan is er een pauze, die wordt gevolgd door een symfonie, het klassieke genre bij uitstek. Onder een symfonie verstaan we een werk waarin het orkest kan schitteren en dat meestal uit vier delen bestaat. Het tweede is doorgaans langzaam, daarna is er een deel dat in de regel wat luchtiger is (oorspronkelijk een dansvorm in driekwartsmaat: een menuet), gevolgd door een spetterende finale.

Tot zover kun je het vast nog wel volgen. Maar nu breek je je het hoofd over die titels. Wat houdt dit nou in: *Ludwig van Beethoven – Symfonie nr. 5 in c-klein, opus 67*?

Omdat componisten hun stukken lang niet altijd een naam gaven, werden ze door de componist of uitgever genummerd. Het gaat in dit geval om Beethovens *Vijfde symfonie*. Ook de toonsoort wordt genoemd. Als de toonsoort c-klein is, is c-klein in de regel het akkoord waarmee een stuk begint en eindigt (en dat geldt ook voor het eerste deel van deze beroemde *Vijfde*).

En dat ‘opus’ dan? Beethoven nummerde niet alleen zijn symfonieën, maar al zijn stukken die werden uitgegeven. Die

voorzag hij zoals gebruikelijk van opusnummers (opus is Latijn voor 'werk'). Niet iedere componist werkte met zulke opusnummers. Voor een hoop componisten geldt dat er na hun dood musicologen bezig zijn geweest om hun werk te ordenen. Zo vind je achter Bachs stukken BWV-nummers (Bach-Werke-Verzeichnis) en is Mozarts oeuvre geordend door de musicoloog Ludwig von Köchel, wat resulteerde in de KV-nummers van de Köchel-Verzeichnis.

Maar terug naar het orkest, dat al op het podium zit om zich warm te spelen. Wat een heerlijke kakofonie: als je goed luistert, kun je sommige musici hun solootjes horen oefenen. Het Concertgebouworkest speelt vanavond. Niets ten nadele van het Rotterdams Philharmonisch Orkest of het Radio Filharmonisch, ook dat zijn orkesten waar Nederland internationaal mee kan pronken, maar het Concertgebouworkest wordt tot de allerbeste gerekend, samen met de Berliner Philharmoniker en de Wiener Philharmoniker. Dit wordt wat.

Je ziet dat het orkest is opgedeeld in groepen. De strijkers vormen het hart, met twee groepen violisten, de eerste en tweede violen. In de regel hebben de eerste violen de hogere partij, en het heeft ook wat meer prestige om bij de eerste violen te zitten (het zijn de studieballen). Tussen de cellisten, daar rechts, en de tweede violisten, zitten de altviolisten. De altviool is de grotere zus van de viool: ze kan tot vijf tonen lager en heeft een wat donkerder klank. En dan heb je helemaal rechts natuurlijk nog de contrabassen, het fundament.

Achter de strijkers zitten de houtblazers. Daar horen ook de dwarsfluiten bij. Die instrumenten zijn tegenwoordig van metaal, maar vroeger werden ze van hout gemaakt. De hobo is

dat langwerpige instrument, de scherpste stem van het orkest. Als je heel goed kijkt, zie je dat de hoboïst door twee op elkaar geperste rietjes blaast: hij is een dubbelrietblazer, net als de fagottist. Niets broemt zo lekker als een fagot. Daarachter zitten nog een paar verdwaalde rietblazers: de klarinetten. De klank van een klarinet is veel zoeter dan die van een hobo. De klarinetklank is ronder, vol en verleidelijk.

En dan heb je natuurlijk nog de koperblazers. Links zitten de hoornisten. Een hoorn is eigenlijk gewoon een lange opgerolde buis, het uiteinde noem je de beker. Vroeger werd dit instrument tijdens de jacht gebruikt. Het geluid is vaak wat omfloerst. Heel anders dan dat van de heldere trompetten of de knetterende trombones. Helemaal achteraan, bij het orgel, zit de slagwerker. De ketels waarop hij straks mag slaan, noemen we pauken. Elke pauk heeft een eigen toon.

We moeten stoppen met praten. De hoboïst staat op en het orkest stemt op hem af. De musici worden aangevoerd door de concertmeester, de 'eerste violist', hij zit links van waar straks de dirigent komt te staan. De concertmeester is de verbindende schakel tussen dirigent en orkest. Hij geeft ook aan hoe de strijkers moeten spelen, je kunt een melodie immers op veel manieren benaderen. De partituur (het boek met de muzieknoten) van de dirigent ligt klaar op de lessenaar, die op de bok (een verhoging) is bevestigd, zodat iedereen de dirigent goed kan zien.

Nu gaat het gebeuren. Boven zwaait een deur open. Het orkest staat op en onder een luid applaus daalt de dirigent af van de trap. Hij schudt de concertmeester de hand en buigt voor het publiek. Na deze formaliteiten kunnen we eindelijk beginnen. De dirigent heft zijn baton (z'n dirigeerstokje). Muziek!

Als het eerste stuk is afgelopen, volgt er applaus. Tenzij het een baggeroptreden was, dan hou je demonstratief je armen over elkaar. Eventueel kun je ook je ergernis kenbaar maken door keihard ‘boe’ te roepen of te gaan fluiten, maar op de een of andere manier gebeurt dat in Nederland nooit – alleen in Duitsland en Italië durven ze het nog. Tijdens het vioolconcert kun je trouwens maar beter wachten met applaudisseren tot je burens zich overgeven aan een staande ovatie. Het is gebruikelijk om tussen delen van stukken niet te klappen. Applaus volgt dus pas als het volledige stuk is afgelopen.

Dat is niet altijd zo geweest. Het ongeschreven verbod om te applaudisseren tijdens een stuk, is een erfenis uit het begin van de twintigste eeuw. In Mozarts tijd kon je zelfs nog door de muziek heen praten, nu is dat *not done*. Toen het Concertgebouw werd opgeleverd, waren er tafels waaraan je kon zitten. Je kon eten tijdens het concert of een sigaar roken. Nu proberen mensen zelfs hun kuchjes in te houden om het concert maar niet te verstoren, wat ze tussen de delen door compenseren met onsmakelijke hoestsalvo's, in de ongegronde hoop dat hun kelen dan ontspannen zijn voor de hervatting.

Voel je je al een beetje ongemakkelijk? Je wordt geacht onbeweeglijk op een stoel te zitten en geen geluid te maken: dat is misschien anders dan wat je gewend bent als je weleens een popconcert in de Heineken Music Hall bezoekt. Maar er staan zoveel voordelen tegenover.

Ik hoor niet-klassieklovede vrienden weleens klagen dat klassieke concerten voorspelbaar zijn: het programma staat vast. Maar is dat erg? Als je naar een optreden van Paul McCartney gaat, zit je helemaal niet te wachten op de nummers

van zijn nieuwste album, je wilt gewoon *Yesterday*. Bij klassiek krijg je waarvoor je komt. In het Concertgebouw hoef je niet een kwartier in de rij te staan voor dure muntjes om die vervolgens aan veel te duur bier uit te geven – je drankje zit meestal bij je kaartje inbegrepen. Je kunt je mantel gratis en bewaakt laten ophangen door leuke meisjes (m/v). Er is geen voorprogramma waar je helemaal niet om hebt gevraagd. Je hoeft ook geen uren te wachten tot het concert begint, want de boel begint netjes op de afgesproken tijd.

Belangrijker: je hebt in het Concertgebouw niet alleen altijd goed zicht op het podium, je hebt ook veel beter geluid. Je hoeft niet voor je plekje te vechten en je wordt niet vertrap in een moshpit of bedolven onder crowdsurfers. En wat echt een verademing is: niemand haalt het bij klassieke concerten in z'n bolle kop om het hele gebeuren met een smartphone vast te leggen. Je kunt het concert dus gewoon met je eigen ogen zien in plaats van door het scherm van de gast die toevallig voor je staat. Bij een Mahler-symfonie staat er nooit iemand achter je de tekst mee te blèren of eens lekker bij te kletsen over de vakantie. Het bij popconcerten verplichte blokje interactie met het publiek blijft hier gelukkig achterwege. Gehoorbeschermers wegens onverantwoord hoog volume kun je thuislaten (tenzij je naar Sjostakovitsj gaat) en je hoeft niet te bedelen om toegiften – die krijg je toch niet. Als je de volgende ochtend wakker wordt, denk je aan al het moois dat je hebt gehoord. En dat zonder piep in je oren.

Voor wie de klassieke concertformule te stijf vindt, is er hoop. Er wordt volop geëxperimenteerd om nieuwe doelgroepen te bereiken. Er zijn concerten waar de dirigent (of iemand anders) vooraf of tussen de delen door uitlegt wat er in de mu-

ziek gebeurt. Er zijn ligconcerten, waarin je je slaapmatje naar de verduisterde concertzaal mee kunt nemen, waardoor je de muziek heel anders beleeft. Concerten worden steeds vaker later op de avond geprogrammeerd, prettig voor de yuppen die lang doorwerken en de mensen die eerst hun kinderen naar de oppas moeten brengen. Inmiddels is er voor iedereen wel wat.

De symfonie is afgelopen. De dirigent loopt van het podium, de trap van het Concertgebouw op, en weer terug om de bezoekers te bedanken. Staande ovatie – het Nederlandse publiek is ruimhartig. Misschien heb je je verbaasd vanavond. Maar eng, dit? Nee toch?

IS DIT NOU KLASSIEKE MUZIEK?

‘Die Ludovico Einaudi, hè,’ vraagt een collega me, ‘is dat nou klassieke muziek?’

Ik voel me een beetje ongemakkelijk bij de vraag. Ik weet dat mijn collega de muziek van Ludovico Einaudi (1955) zo mooi vindt dat hij haar bij wijze van spreken op zijn begrafenis zou laten draaien, maar ik vind er niets aan. De Italiaanse pianist en componist is beroemd om zijn filmmuziek, onder andere voor *Intouchables*, en mateloos populair. Zijn pianostukken met aansprekende melodieën zijn niet al te moeilijk om te spelen en hebben net zo’n rage ontketend onder jonge pianisten als toen Yann Tiersen (1970) met zijn muziek kwam voor *Le fabuleux destin d’Amélie Poulain* en *Goodbye Lenin*.

Ik ben er nooit door gegrepen. Er gebeurt in Einaudi’s composities wel erg weinig en de muziek is me te sentimenteel. Maar ik begrijp de vraag: steeds meer bekende musici voeren zijn muziek uit, soms in de hoop een nieuw publiek

aan te spreken. Einaudi staat in de hitlijstjes voor klassieke muziek (en zijn nieuwste cd haalt met gemak platina), hij treedt liever op in het Concertgebouw dan in de Heineken Music Hall, hoewel hij die ook vol zou krijgen. Inderdaad, genoeg raakvlakken met de klassieke wereld, maar moet dat nou in dit hokje? Ik wil mijn collega niet op zijn ziel trappen – wat ik ook van zijn lievelingsmuziek vind, ik ben blij dat hij er wél gelukkig van wordt.

Hij verwacht intussen een weloverwogen antwoord. Goed dan: we leggen Einaudi langs de klassieke meetlat.

Wat klassieke muziek nu eigenlijk is, valt moeilijk te zeggen. Voor iedere ooit geformuleerde definitie is er wel een muziekstuk te vinden dat de definitie onderuithaalt. De vraag wat muziek is, is al lastig genoeg: de één hoort muziek in het geluid van een voorbijrijdende trein, de ander niet, en dan plak je er ook nog zo'n gewichtig adjectief aan vast.

Toch zijn er een paar voorwaarden waarover de meeste mensen het eens zijn. Klassieke muziek is muziek die we zo goed vinden dat we haar over willen dragen aan volgende generaties. Maar dat dekt de lading nog niet. De muziek van The Beatles geven we toch ook door, is dat dan ook klassieke muziek?

Het voornaamste verschil is: als we *Come Together* horen in een uitvoering van een coverband, vinden we het lang niet zo interessant. Ook al zijn de nummers van The Beatles ijzersterk en speelt iemand anders ze precies hetzelfde of misschien zelfs wel beter na, ze zijn gekoppeld aan de oorspronkelijke uitvoerenden. Popmuziek is in zekere zin bevroren: wat op de plaat is gezet, zien we als het definitieve product.

Bij klassieke muziek is dat anders. Niet die ene lp, cd of

mixtape is het belangrijkste, maar een tekst die bestaat uit een aantal noten en aanwijzingen waaraan we (soms wel erg veel) waarde toekennen: de partituur. Je zou kunnen zeggen dat klassieke muziek een literaire traditie is. Einaudi treedt zelf op met zijn eigen muziek, maar geeft ook bladmuziek uit die door anderen kan worden gespeeld – heel klassiekerig. Net als de instrumenten waarop hij met zijn ensemble speelt trouwens: piano, violen, cello's.

Vervolgens wordt het lastiger. Het grootste deel van wat we onder klassieke muziek scharen, heeft zich al een eeuw of meerdere eeuwen 'bewezen'. Misschien luisterde je opa al naar Stravinsky en vond je betovergrootmoeder Beethoven al leuk. In vergelijking met hen komt Einaudi maar net kijken en zijn muziek heeft, verschrikkelijk cliché, de 'tand des tijds nog niet doorstaan'.

Omdat het woord 'klassiek' impliceert dat we met iets ouds te maken hebben, wordt ook wel van 'kunstmuziek' gesproken. Het is een begrip waarmee werk van eigentijdse componisten gemakkelijker kan worden geïncorporeerd, maar het woord 'kunst' is niet minder beladen.

In de hedendaagse kunstopvattingen wordt veel waarde gehecht aan originaliteit. Dat is al zo sinds de romantiek (de negentiende-eeuwse richting in de kunst die het gevoelsleven centraal stelde), maar met het modernisme (twintigste eeuw) werd originaliteit echt een dogma. Maak jij iets wat sterk lijkt op wat al gedaan is, dan vinden we dat geen kunst. En op oorspronkelijkheid scoort Einaudi nou niet heel hoog. Luister zijn *Nuvole Bianche*: het is een residu van een popnummer, een voorspelbare akkoordenprogressie zoals je die zo vaak hoort – het had ook een ballad van Adele kunnen zijn.